

CETA háttéranyag

magyar európai parlamenti és országgyűlési képviselőknek, illetve a magyar kormányzat számára

összeállította a Magyar Természetvédők Szövetsége

Az Európai Bizottság 2016. július 5-én beterjesztette a tagállamok elé az EU és Kanada közötti szabadkereskedelmi egyezmény (Átfogó Gazdasági és Kereskedelmi Egyezmény – CETA) ratifikálására. Az egyezmény ratifikálásának kérdését várhatóan az ősz folyamán az Európai Tanács és az Európai Parlament is napirendre tűzi. A CETA valamint az EU és az Egyesült Államok között készülő szabadkereskedelmi egyezmény (TTIP) által az európai környezetvédelmi és élelmiszerbiztonsági normákra leselkedő veszélyek és más problémák miatt egyre erősödik a CETA-val és a TTIP-vel szembeni lakossági tiltakozás Európa-szerte. A Stop TTIP európai kezdeményezéshez csatlakozva eddig közel 3,5 millió európai állampolgár kérte az európai döntéshozóktól, hogy állítsák le a tárgyalásokat az Egyesült Államokkal a Transzatlanti Kereskedelmi és Beruházási Partnerségről (TTIP), és ne ratifikálják az Átfogó Gazdasági és Kereskedelmi Egyezményt (CETA) Kanadával.¹

Az alábbi háttéranyagban összefoglaljuk a legfőbb érveket, amelyek alapján azt kérjük, ne támogassa az Európai Parlamentben, illetve a Tanácsban a CETA hatályba lépését.

I. Összefoglaló

A CETA lényegében tartalmazza azon elemek többségét, amelyet a TTIP-vel valamint az Európai Parlament által néhány éve elvetett ACTA egyezménnyel kapcsolatban kifogásoltak. Az EU és Kanada közötti szabadkereskedelmi egyezményben közös célkitűzésként szerepel „a biotechnológiai termékekre vonatkozó szabályozás által a kereskedelemre gyakorolt negatív hatások minimalizálása.” Ez pedig azt jelenti, hogy a kereskedelmi érdekeket az élelmiszerbiztonság, az egészségvédelem és a környezetvédelem elé helyezhetik. A CETA biotechnológiával foglalkozó cikkelye egyértelműen „a mezőgazdasági biotechnológia piacra jutásával” is foglalkozik. A CETA szövege alapján veszélybe kerülne az engedélyezés során az elővigyázatosság elve, valamint az egyezmény felszámolná az engedéllyel nem rendelkező génmódosított élelmiszerekre vonatkozó zéró toleranciát is, ami lényegében a GMO-szennyezés legallizálását jelentené. Egy kiszivárgott levélből pedig az is kiderült, hogy a CETA tárgyalások után az EU akkori egészségügyi és fogyasztóvédelmi biztosa, Tonio Borg biztosította kanadai miniszter kollégáját arról, hogy az EU hajlandó lenne a lehető leghamarabb engedélyezni a génmódosított repce behozatalát.

A készülő EU-USA szabadkereskedelmi egyezmény (TTIP) kapcsán a leghevesebb kritikákat a tervezett befektető-állam vitarendezési mechanizmus (ISDS) kapta. Ezért a CETA-ba végül - a tárgyalások lezárását másfél évvel követően, példátlan módon utólag - az ISDS "megreformált" változata, a befektetési bírósági rendszer (ICS) került bele. Bár az Európai Bizottság ígéretet tett arra, hogy azok a legkirívóbb esetek, amelyek mára az ISDS-ben rejlő igazságtalanságok és sérelmek szimbólumaivá váltak, a „megreformált” rendszerben nem fordulhatnak majd elő az ICS alkalmazásával, egy kanadai és európai civil szervezetek által készített elemzés ennek ellenkezőjét bizonyítja. Az elmúlt évek öt legnagyobb port kavaráó vitarendezési ügyének elemzése azt mutatja, hogy az ICS nemhogy nem küszöbölne ki egyet sem a sok vitát kiváltó peres támadások közül, de minden bizonnyal meg is sokszorozná azok számát. A javasolt szabályokban semmi sem korlátozná a vállalatokat abban, hogy megtámadják az emberi egészség és a környezet védelmében hozott kormányzati döntéseket, a választott bírák pedig könnyűszerrel dönthetnének a vállalatok javára, arra kárhóztatva az államokat, hogy jogos közpolitikai intézkedéseik után dollármilliárdos kártérítést fizessenek. Másként szólva, a befektetési bírósági rendszer nem lenne képes megelőzni az ilyen és hasonló vitás esetek bekövetkeztét. A befektetési bírósági rendszer akár azt lehetővé tenné, hogy a kanadai leányvállalattal is rendelkező géntechnológiai cégek hazánkat bepereljék a génmódosított kukorica termesztésének tilalma miatt.

Ezen felül a környezetvédelmi joggal foglalkozó európai szervezet, a Client Earth elemzése a CETA részét képező befektető-állam vitarendezési mechanizmus (ISDS) illetve a helyette újabban javasolt befektetési bírósági rendszer (ICS) nem egyeztethető össze az európai joggal. A fentiek alapján kimondható, hogy a CETA részét képező befektetési bírósági rendszer, az ICS antidemokratikus, az államok szuverenitását veszélyeztető vitarendezési eljárás.

Tekintettel arra, hogy az 11/2016. (VI. 17.) országgyűlési határozat az Európai Unió harmadik országokkal kötött kereskedelmi és beruházási megállapodásaival kapcsolatos követelményekről² azt szorgalmazza, hogy a Kormány *ne támogassa olyan szabadkereskedelmi megállapodás létrejöttét, amely veszélyezteti a környezet- és egészségvédelem, az élelmiszerbiztonság, valamint az emberi jogi, illetve munkajogi garanciák jelenlegi szintjét, továbbá antidemokratikus vitarendezési eljárást tartalmaz*, a fentiek alapján azt kérjük Öntől, ne támogassa az

1 <https://stop-ttip.org/alairas/>

2 <http://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=A16H0011.OGY>

Európai Parlamentben, illetve a Tanácsban a CETA jelenlegi változatának a hatályba léptetését.

Bár az Európai Bizottság a CETA vegyes egyezményként terjesztette be a tagállamok elé, de a Bizottság javaslata szerint az egyezmény ideiglenesen hatályba léphetne már az előtt, hogy az összes tagállam ratifikálta volna az egyezményt. Az ideiglenes hatályba lépés akár azt is lehetővé tenné, hogy a CETA-ban szereplő befektetési bírósági rendszeren keresztül már akkor is beperelhetnek egyes EU-tagállamokat a kanadai cégek, ha esetleg az adott ország nem is ratifikálta a CETA-t. Tekintettel arra, hogy az 11/2016. (VI. 17.) országgyűlési határozat arra kérte a kormányt, hogy CETA ne léphessen ideiglenesen hatályba mindaddig, amíg az Európai Unió valamennyi tagállama nem ratifikálja ezen egyezményeket, azt kérjük Öntől, ne támogassa az Európai Parlamentben, illetve a Tanácsban azt sem, hogy a CETA ideiglenesen hatályba léphessen a tagállamok ratifikálása előtt.

II. A CETA, a génmódosított szervezetek és Magyarország

Az EU és Kanada közötti szabadkereskedelmi egyezményben (CETA) közös célkitűzésként szerepel „a biotechnológiai termékekre vonatkozó szabályozás által a kereskedelemre gyakorolt negatív hatások minimalizálása” (XV. fejezet, 25.2. cikkely). Ez pedig azt jelenti, hogy a kereskedelmi érdekeket az élelmiszerbiztonság, az egészségvédelem és a környezetvédelem elé helyezhetik. Az említett cikkely egyértelműen „a mezőgazdasági biotechnológia piacra jutásával” is foglalkozik.

Az egyezmény XV. fejezete, 25.2. cikkelyének 2. pontjában szerepelő, korábbi szabadkereskedelmi egyezményekhez képest új elemek:

b) *“promote efficient science-based approval processes for products of biotechnology.”*
“tudományos alapú hatékony jóváhagyási eljárás előmozdítása a biotechnológiai termékek tekintetében;”

Bár ez a rész elsőre ártalmatlannak tűnik, valójában ez egy közvetlen támadás az EU-ban alkalmazott elővigyázatosság elvével szemben, ami azt jelenti, hogy a génmódosított szervezetek európai engedélyezése során csupán a kemény tudományos tényeket kellene figyelembe venni, miközben számos nyitott kérdés van a génmódosított szervezetek biztonságát illetően, és ezért igazából az emberek egészségének, valamint a környezet védelmének érdekében az elővigyázatosság elvének alkalmazására lenne szükség. Ezzel tulajdonképpen az Európai Bizottság támogat egy olyan egyezményt, amely aláássa az Európai Unió működéséről szóló szerződésben szereplő kulcsfontosságú jogokat és alapelveket, amely elismerik a szélesebb körű szempontok és a tudományos bizonytalanság figyelembe vételének fontosságát. Ráadásul ezek a „tudományos” tények, amelyeket az engedélyezési folyamatban felhasználnak, gyakran többnyire csak a géntechnológiai cégektől származó adatokra hivatkoznak, és nem veszik figyelembe a tágabb tudományos vita eredményeit.

c) *“cooperate internationally on issues related to biotechnology such as low level presence of genetically modified organisms;”*
“nemzetközi együttműködés a biotechnológiával összefüggő kérdésekben, mint például a géntechnológiával módosított szervezetek alacsony szintű jelenléte;”

Az EU és Kanada alapvetően különbözik az engedély nélküli génmódosított szervezetek „alacsony mértékű jelenlétére” vonatkozóan az élelmiszerekben és vetőmagokban. Az EU szabályai tiltják a GMO-szennyezést tartalmazó élelmiszerek és vetőmagok forgalmazását, miközben Kanada (és az Egyesült Államok) azért lobbizik, hogy az EU megváltoztassa ezt a megközelítést. Miképpen lehetséges közös célkitűzés a nemzetközi együttműködésről egy ilyen ellentmondásos területen? Miért ajánlották fel az EU kereskedelmi hivatalnokai az együttműködést a Kanadai kormánynak, amikor az EU szabályai tiltják még az alacsony mértékű GMO-szennyezést is az élelmiszerekben és a vetőmagokban?

d) *“regulatory cooperation to minimize adverse trade impacts of regulatory practices related to biotechnology products”.*
“szabályozási együttműködés kialakítása a biotechnológiai termékekkel kapcsolatos szabályozási gyakorlatok káros kereskedelmi hatásainak mérséklése érdekében.”

Az EU génmódosított szervezetekre vonatkozó szabályainak a célja, hogy magas szintű védelmet biztosítson az emberi egészség, a környezetvédelem és a fogyasztók jogainak területén. A fenti „közös célkitűzéssel” viszont az EU hajlandóságot mutat arra, hogy a kereskedelmi érdekeket egyértelműen az génmódosított szervezetek társadalmi vagy környezetvédelmi szabályai elé helyezze. A szabályozási együttműködés a két, eltérő megközelítésű fél között előreláthatólag az európai génmódosítás ellenes szabályozás lazulását okozza majd, amennyiben ezek a paragrafusok elfogadásra kerülnek.

A felmerülő kérdések:

Mit jelentenek ezek a „közös célkitűzések“ Kanadával a génmódosított szervezetek szabályozásának jövője számára? (Pl. keretetet biztosítanak a génmódosított takarmánnyal táplált állatokból származó tojásokra, tejtermékekre és hússokra vonatkozó jelölési különbségek csökkentésére vagy új szabályok a génmódosított növények környezeti hatásvizsgálatára vonatkozóan?)

Milyen felhatalmazással rendelkezett az Kereskedelmi Főigazgatósága arra vonatkozóan, hogy ilyen megállapodást kössön, különös tekintettel arra, hogy úgy tűnik, a CETA felülírja az Európai Unió működéséről szóló szerződésben lefektetett fontos alapelveket?

Várható-e, hogy ugyanilyen megegyezés bekerül a TTIP-be is? Bízhatunk-e az Európai Bizottság TTIP-vel kapcsolatos megnyutató kijelentéseiben, ha úgy néz ki, az EU génmódosításra vonatkozó szabályait gyengítik illetve megkerülik a CETA-n keresztül?

Miképp szándékozik a Bizottság együttműködni a GMO-szennyezési esetekben? Jelentheti ez azt, hogy megváltoznak a zéró toleranciára vonatkozó szabályok?

Ez utóbbi kérdésre időközben úgy néz ki, megszületett a válasz. Egy 2015. augusztusában a Föld Barátai Európa birtokába került levél³ szerint az Európai Bizottság a „zéró tolerancia” feloldási lehetőségek vizsgálatára kérte fel Európai Élelmiszerbiztonsági Hatóságot (EFSA). Ez azt jelenti, hogy a CETA megállapodás és a TTIP tárgyalások háttérében a Bizottság titokban a GMO-szennyezés legalizálásán ügyködik.

Aggodalomra ad okot az is, hogy a szabadkereskedelmi tárgyalások során az Európai Bizottság háttéralkukat is kötött Kanadával. Egy kiszivárgott levélből⁴ az is kiderült, hogy a CETA tárgyalások után az EU akkori egészségügyi és fogyasztóvédelmi biztosa, Tonio Borg biztosította kanadai miniszter kollégáját arról, hogy az EU hajlandó lenne a lehető leghamarabb engedélyezni a génmódosított repce behozatalát. Bár ez a levél nem része a CETA hivatalos szövegének, de szemmel láthatóan része a CETA-hoz kapcsolódó háttéralkuknak. Ez azért különösen problémás, mert a repcének Európában van a géncentruma, így a keresztbe porzások miatt idővel a transzgen átkerülhetne a repce vadon élő rokonaiba. A hasonló GMO-szennyezések miatt Kanadában ma már lényegében lehetetlen génmódosítás-mentes repcét termesztetni, és ha beengednék a génmódosított repcét Európába, akkor minket is ez a veszély fenyegetne.

Ezen felül a CETA-nak szerves része az ún. befektetési bírósági rendszer (ICS), amely lehetővé tenné akár azt is, hogy egyes multinacionális cégek beperelhessék majd kormányunkat, azért, mert tiltjuk a génmódosított növények termesztését, és esetleg sok millió dolláros kártérítést követelhetnek Magyarországtól, vagy akár ki is kényszeríthetik a génmódosított kukorica tilalmának feloldását.

3 http://www.foeeurope.org/sites/default/files/gmos/2015/2015-07-10_efsa_to_ec_mandate_on_possible_derogation_gm_food_and_feed_at_low_levels_1829-2003_applications_aor_and_dl_extension_request_0.pdf

4 <http://www.scribd.com/doc/239784824/Leaked-EU-Side-Letter-on-GMOs-in-CETA>

III. A befektetési bírósági rendszer (ICS) állandósítani fogja a vállalatok támadásait az egészséggel és a környezettel szemben

2015 őszén az Európai Unió kereskedelmi biztosa, Cecilia Malmström olyan javaslatot fogalmazott meg, amely a jövőben rendkívül kiterjedt jogokat biztosítana a külföldi befektetőknek valamennyi uniós kereskedelmi megállapodás során. Ebben az időszakban a nyilvánosság fokozódó aggodalommal kísérte, hogy az Európai Unió kereskedelmi megállapodásai, így a TTIP illetve CETA egy úgynevezett befektető-állam vitarendezési mechanizmust (ISDS) tartalmaznak. A számos már érvényben lévő nemzetközi kereskedelmi és beruházási szerződésben szereplő vitarendezési mechanizmusra támaszkodva a nagyvállalatok számos, gyakran heves vitákat kiváltó peres eljárást indítottak olyan államok ellen, amelyek a közegészségügy, a környezet vagy a közérdek védelmét szolgáló szabályozást fogadtak el.

Az Európai Bizottság ígéretet tett arra, hogy a TTIP tárgyalások keretében megfogalmazott befektetési bírósági rendszer (Investment Court System, ICS) új beruházásvédelmi megközelítése „*megvédi a kormányok jogát a szabályozásra, és biztosítani fogja, hogy a befektetési vitákat a jogállamiság elvével maradéktalan összhangban bírálják majd el.*” A Bizottság ígéretet tett arra is, hogy azok a legkirívóbb esetek, amelyek mára az ISDS-ben rejlő igazságtalanságok és sérelmek szimbólumaivá váltak, a „*megreformált*” rendszerben nem fordulhatnak majd elő.

Az elmúlt évek öt legnagyobb port kavaró vitarendezési ügyét elemezve egy, a Canadian Centre for Policy Alternatives, a Corporate Europe Observatory, a Föld Barátai Európa, a Forum Umwelt und Entwicklung és a Transnational Institute által készített tanulmány⁵ ezeket az ígéreteket teszi mérlegre.

A következő ügyekről van szó:

- A Philip Morris kontra Uruguay ügy a közegészség védelmében a cigarettásdobozokon elhelyezett figyelmeztető képek és más dohányzást korlátozó intézkedések kapcsán;
- A TransCanada által az Egyesült Államok elnöke, Barack Obama ellen indított kereset annak kapcsán, hogy az Amerikai Egyesült Államok az éghajlatváltozás elleni küzdelem jegyében nemet mondott a Keystone XL kőolajvezeték megépítésére;
- A Lone Pine keresete Kanada ellen amiatt, hogy Québec elővigyázatossági okból moratóriumot léptetett életbe a hidraulikus rétegrepesztéses technológiát használó olajkitermelésre;
- A Vattenfall kontra Németország ügy, amelynek tárgyát a Hamburg városa által egy széntüzelésű hőerőművel szemben érvényesített vízhasználatra vonatkozó környezetvédelmi normák adták;
- Bilcon kontra Kanada: amikor a környezeti hatásvizsgálat megakadályozta egy jelentős kőbánya és egy tengeri logisztikai központ megépítését egy ökológiailag érzékeny tengerparti területen.

A tanulmány szerzői tisztázni szeretnék volna, vajon igaz-e, hogy a befektetési bírósági rendszer (ICS) életbe lépése megelőzhetné a fenti esetekhez hasonló kereseteket és bírósági ügyeket, és így érdemi változás állna-e be a jelenlegi ISDS választottbírósági rendszer méltánytalanságaihoz képest – vagy inkább azoknak a jogi szakértőknek és a civil társadalom megannyi szószólójának lehet igaza, akik úgy vélik: az Európai Bizottság egyszerű átkereszteléssel/átnevezéssel kísérletezik.

Az egyes esetek alapos elemzése azt mutatja, hogy az ICS nemhogy nem küszöbölné ki egyet sem a sok vitát kiváltó peres támadások közül, de minden bizonnyal meg is sokszorozná azok számát. A javasolt szabályokban semmi sem korlátozná a vállalatokat abban, hogy megtámadják az emberi egészség és a környezet védelmében hozott kormányzati döntéseket, a választottbírák pedig könnyűszerrel dönthetnének a vállalatok javára, arra kárhoztatva az államokat, hogy jogos közpolitikai intézkedéseik után dollármilliárdos kártérítést fizessenek.

Másként szólva, a befektetési bírósági rendszer nem lenne képes megelőzni az ilyen és hasonló vitás esetek bekövetkeztét.

A jelentés a fentiekén túl a következőket állapítja meg:

1. A Bizottság által alkalmazott tág, lazán definiált fogalmak, mint a „nyilvánvaló önkényesség” és az „igazságos és méltányos bánásmód” legalább olyan szélesre tárja a vállalatok előtt a kaput, hogy választottbírósági eljárásokat indítsanak államok ellen, mint a jelenlegi ISDS rendszer.
2. Az Európai Bizottság javaslatában bevezetett új korlátozások és megkötések, mint például a kormányok szabályozáshoz való jogának hangoztatása, rosszul definiáltak és szabadon értelmezhetők. A bizonyítás terhe a kormányokra hárul: alá kell támasztaniuk, hogy intézkedéseik „szükségesek” és

5 Investment Court System put to the test: new EU proposal will perpetuate investors' attacks on health and environment
http://www.foeeurope.org/sites/default/files/eu-us_trade_deal/2016/icstest_web_0.pdf
(Jelen fejezet a tanulmány magyar fordítása kéziratának felhasználásával készült.)

„diszkriminációmentesek” voltak, és „legitim” célokat szolgáltak. A vállalatok az öt vizsgált eset mindegyikében eddig is azt állították, hogy a kormányok illegitim, önkényes, eltúlzott és hátrányosan megkülönböztető rendelkezéseket hoztak (bár nemzetiségi alapú megkülönböztetésre nem került sor), és az ICS keretében ugyanezt az álláspontot képviselhetik.

3. Ahelyett, hogy korlátozná ezeket a kirívó eseteket, a befektetési bírósági rendszer valójában lehetőséget teremt a választottbírósági ügyek számának növekedésére, ugyanis a már érvényben lévő szerződésekkel ellentétben egyértelműen bevezeti a befektetők „*jogos elvárásainak*” fogalmát. A befektetők mind az öt vizsgált esetben legitim várakozásaik meghiúsulására hivatkoztak. A javaslat szerint egy befektető csak akkor tarthat számot „*jogos elvárásokra*”, ha azokkal kapcsolatban valamely állam „*konkrét ajánlatot jelenített meg*” – de ez a korlátozás olyannyira rosszul definiált, hogy bármely olyan intézkedés, lépés vagy akár egy állami tisztviselő szóbeli jelzése is a fogalom alá sorolható, amely a beruházót a saját értelmezése szerint a beruházás elindítására vagy folytatására ösztönözte.
4. Így tehát továbbra is megmarad a befektetők joga, hogy az elmaradt (jövőbeni) nyereség után kártérítést igényeljenek, növelve az olyan esetek valószínűségét, mint a TransCanada példátlan, tizenöt milliárd dolláros kártérítési igénye a meghiúsult kőolajvezeték után. Az ICS keretében a befektetők egyedül az elmaradt állami támogatás után nem igényelhetnek kártérítést, ám ez a korlátozás más közpolitikai intézkedések következményeire nem vonatkozik – ami azt mutatja, hogy soha nem is volt valós szándék egyéb szabályozó intézkedések védelmére a bénító erejű pénzügyi követelésekkel szemben.
5. A befektetési bírósági rendszer keretében a vállalatoknak biztosított kiterjedt jogok és a rosszul meghatározott korlátozások értelmezése nyilvános, független bírák helyett továbbra is a profittermelésben érdekelt döntőbírók kezében marad. Őket eseti alapon fizetik majd, és az EU tervezett összeférhetlenségi előírásaiban szereplő kiskapuk lehetővé teszik, hogy ugyanazok a vállalati választottbírák üljenek a választottbírósági testületekben. Európai bírók arra a következtetésre jutottak, hogy az ICS-re vonatkozó javaslatok nem felelnek meg a bírói hivatallal szemben meghatározott alapkövetelményeknek, amelyeket az Európai Bírák Magna Chartája, és a bírák függetlenségét meghatározó más nemzetközi szövegek határoznak meg.

Az a tény, hogy ezeket a vitás bírósági kereseteket a „megreformált” megközelítésben is sikeresen el lehet indítani, arra utal, hogy az Európai Bizottság nem hallotta meg több millió európai polgár követelését, hogy vessenek véget az igazságtalan vállalati előjogoknak. Bárhogy nevezzék is, a befektető- állam vitarendezési mechanizmus antidemokratikus, veszélyes, tisztességtelen, és egyoldalú. Mindezek fényében nemet kell mondani a CETA-ra, mivel az tartalmazza a fent említett tanulmány által kritizált befektetési bírósági rendszert (ICS)!

IV. A befektető-állam vitarendezési mechanizmus (ICS) jogszerűsége és az európai jog

Egy környezetvédelmi joggal foglalkozó európai szervezet, a **Client Earth** *Legality of ISDS under EU Law* c. elemzése⁶ szerint az EU és Egyesült Államok között készülő szabadkereskedelmi egyezmény (TTIP) és az EU és Kanada közötti hasonló, már csak ratifikálásra váró kereskedelmi egyezmény (CETA) részét képező befektető-állam vitarendezési mechanizmus (ISDS) illetve a helyette újabban javasolt Befektetési Bírósági Rendszer (ICS) nem egyeztethető össze az európai joggal.

Civil szervezetek több európai kormányt keresnek meg ezekben a hónapokban, hogy **a tagállamok forduljanak Európai Bírósághoz**, kikérve a Bíróság véleményét arra vonatkozóan, hogy **tisztázza az ISDS/ICS jogszerűségének kérdését az európai jog alapján**,

Fontosnak tartanánk, hogy **a magyar kormány, illetve esetlegesen az Európai Parlament is az Európai Bírósághoz forduljon** az ISDS/ICS jogszerűsége ügyében.

Ugyanis az említett elemzés szerint az ISDS egy olyan vitarendezési rendszert hozna létre, amely kívül esik az EU jogrendszerén, ugyanakkor viszont kötelező hatálya lenne az EU tagállamokra. Egy ilyen mechanizmus párhuzamos jogrendszert hozna létre, amely független az EU bíróságaitól. Ez valójában egy olyan rendszerré válna, amely lehetővé tenné a külföldi befektetők számára, hogy megkerüljék az EU bíróságait, ugyanakkor olyan jogi eszközt biztosít számukra, amely a hazai befektetők számára nem hozzáférhető.

Az európai jog és az Európai Bíróság (ECJ) döntéseire alapuló precedensjog arra utal, hogy egy ilyen külső igazságszolgáltatási rendszer összeegyeztethetetlen az EU jogrendszerével, ugyanis (1) aláássza az EU jogrendjének autonómiáját, és (2) negatív hatással van az EU belső piacára, különösen az uniós versenyszabályokra.

Négy fő jogi probléma merült fel az ISDS kapcsán (függetlenül annak esetleges reformjától):

- Az Európai Bíróság kizárólagos jogkörébe tartozik az EU jogrendjén belül az, hogy kötelező hatályú jogértelmezést adjon egyes európai jogszabályokról, döntésekről, és el fog utasítani minden olyan külső bírósági ill. kvázi-bírósági testületet, amely értelmezi ill. alkalmazza az európai jogot. Mivel az ISDS alapvető célja, hogy lehetővé tegye a befektetők számára, hogy megtámadjanak egyes európai döntéseket, elkerülhetetlen, hogy egy ISDS arbitrázs testület megkérdőjelezen bizonyos európai jogszabályokat, és úgy dönthet, hogy egyes európai intézkedések ütköznek a TTIP vagy más kereskedelmi egyezmények szabályaival, s ezáltal jelentős mértékben aláássza az Európai Bíróság kompetenciáját;
- Az EU bíróságainak kizárólagos jogkörébe tartozik döntést hozni az EU szerződésen kívüli felelősség megállapítása. Mivel az ISDS lehetővé tenné az arbitrázs testületek számára, hogy tárgyalja magánszemélyek kártérítési igényét, és az EU-t kártérítés megfizetésére kötelezze, egy ilyen rendszer aláássza az EU bíróságainak kizárólagos hatókörét az EU szerződésen kívüli felelősségének megállapítására, továbbá jelentősen bővítené az EU kiterjedését az ilyen jellegű kártérítési igényeknek;
- Az Európai Bíróság kizárólagos hatáskörébe tartozik döntést hozni az EU és a tagállamok közötti kompetenciák megosztásának ügyében. Számos ISDS rendelkezés lehetővé teszi az arbitrázs testületek számára, hogy döntést hozzanak az EU és a tagállamok közti felelősség megosztása ügyében, hátrányosan érinti az Európai Bíróság azon jogát, hogy döntést hozzon az EU és tagállamok közötti kompetenciák ügyében;
- Az ISDS döntések következtében fizetendő kártérítések torzíthatják a piaci versenyt az EU-ban. Az ISDS döntések következtében fizetendő kártérítések közvetlenül is az európai állami támogatásokra vonatkozó szabályokba ütközhetnek.

Annak a lehetőségét, hogy az Európai Bíróság úgy döntsön, hogy az ISDS és az ICS nem egyeztethető össze az európai joggal, alátámasztja az Európai Bíróság 2/13. sz. véleménye az Európai Uniónak az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményhez történő csatlakozására irányuló megállapodás-tervezetéről.⁷ Ebben az állásfoglalásban az Európai Bíróság úgy fogalmazott, hogy az egyezmény aláássza a Bíróság kizárólagos hatáskörét, amely sérti az európai jogot.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2015. május 27-én közzétett véleményében⁸ szintén azt állapította meg, hogy

A közvetlen külföldi tőkebefektetések jelenleg majdhogynem különleges jogállást élveznek, amely szerint egy magánszemély a nemzetközi jog alapján választott bíróság elé citálhat egy államot. Az emberi jogi normák egyedi jogokat biztosítanak, de – főként a nemzeti igazságszolgáltatási rendszerek megkerülésének kivédése

6 <http://documents.clientearth.org/wp-content/uploads/library/2015-10-15-legality-of-isds-under-eu-law-ce-en.pdf>

7 <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-12/cp140180hu.pdf>

8 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52014IE5356&from=HU>

érdekében – a magánszemélyeknek ki kell meríteniük a helyi jogorvoslati lehetőségeket, mielőtt keresetükkel nemzetközi bírósághoz fordulnának. A CETA nem írja elő a helyi jogorvoslati lehetőségek kimerítését, a beruházóknak elég konzultálniuk egy szakértővel.

El kell ismerni, hogy ellentét feszül az uniós jog és a nemzetközi jog között, különösen a Bíróság kizárólagos joghatóságát illetően (az EUSZ 19. cikke és az EUMSZ 263. és azt követő cikkei). Ezt bizonyítja a Bíróságnak az EU EJEE-hez való csatlakozásával kapcsolatos véleménye és az Európai Bizottság megközelítése, mely az uniós jog elsőbbségét szorgalmazza a Micula kontra Románia ügyben. A CETA-tervezet 14.16. cikke kimondja, hogy a CETA nem rendelkezik közvetlen hatállyal, és előírja, hogy a megállapodás rendelkezéseit be kell építeni az uniós vagy tagállami jogba annak érdekében, hogy a befektetők hivatkozhasanak rá. Ez még tovább bonyolítja az uniós jogrend, valamint a választott bíróságok által tárgyalt ISDS-ügyek közötti kapcsolatot.

Tekintettel arra, hogy ez az első eset, hogy ISDS-t építenek be olyan uniós szabadkereskedelmi megállapodásokba, melyeknek az egész világra kiterjedő hatása van a tagállamokra és számos uniós polgárra nézve, az EGSZB úgy véli, hogy elengedhetetlenül fontos, hogy a Bíróság előzetesen megvizsgálja, hogy az megfelel-e az uniós jognak. Ez különösen fontos egyrészt az EU alapvető értékei és az EU Alapjogi Chartája, másrészt annak kapcsán, hogy az Európai Bíróságnak kizárólagos joga van a jogi értelmezés, valamint a szubszidiaritás elve tekintetében. Ezért megfelelő jogi szakvéleményt kell kérni, és azt figyelembe kell venni a megállapodás rendes hatálybalépése, illetve ideiglenes hatálybalépése előtt (EUMSZ 218. cikk). E tekintetben meg kell jegyezni, hogy amennyiben a CETA hatályba lép, az olyan érvényességi záradékot is tartalmaz, amely a megállapodás esetleges felmondása esetén 20 évvel meghosszabbítaná a felmondást megelőzően létesített beruházásokra vonatkozó rendelkezéseket.

A Client Earth elemzéséhez hasonlóan arra a következtetésre jutott a közelmúltban az Európai Bírók Szövetsége, valamint a Német Bírói Szövetség is, hogy a ISDS, ill. az ICS nem egyeztethető össze az európai joggal. A Német Bírói Szövetség állásfoglalásában arra hívta fel a figyelmet, hogy az Európai Bíróság 1/09. sz. véleménye⁹ szerint a tervezett Európai és közösségi szabadalmi bíróság létrehozása nem egyeztethető össze az európai joggal, ugyanis az egy a jelenlegi uniós intézményi és igazságszolgáltatási rendszeren kívüli bíróságot hozna létre. Ugyanez vonatkozna az ISDS-re és az ICS-re is.

Bővebb információ: Magyar Természetvédők Szövetsége – Föld Barátai Magyarország,
info@mtvsz.hu, www.mtvsz.hu